

Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 29 september 2015 att ge civilutskottet tillfälle att senast den 22 oktober 2015 yttra sig över proposition 2014/15:127 Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor och de motioner som väckts med anledning av propositionen i de delar dessa berör civilutskottets beredningsområde.

Civilutskottet begränsar sitt yttrande till frågor om den rättsliga regleringen av föräldraskapet och motionerna 2015/16:193 av Per Ramhorn och Carina Herrstedt (båda SD) och 2015/16:258 yrkande 1 av Emma Henriksson m.fl. (KD).

Civilutskottet föreslår att socialutskottet tillstyrker regeringens lagförslag i berörda delar och avstyrker motionsförslagen.

I yttrandet finns en avvikande mening och tre särskilda yttranden.

Utskottets överväganden

Bakgrund

Assisterad befruktning är ett samlingsnamn på olika metoder för att behandla ofrivillig barnlöshet. Inom svensk hälso- och sjukvård kan assisterad befruktning utföras i form av dels insemination, dels befruktning utanför kroppen, s.k. in vitro-fertilisering (IVF) eller provrörsbefruktning. Aktuella bestämmelser finns i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. och förordningen (2006:358) om genetisk integritet m.m. Dessa bestämmelser kompletteras av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om användning av vävnader och celler i hälso- och sjukvården och vid klinisk forskning m.m. (SOSFS 2009:32) och Socialstyrelsens föreskrifter om donation och tillvaratagande av vävnader och celler (SOSFS 2009:30). I sammanhanget kan även nämnas att Sveriges Kommuner och Landsting har tagit fram rekommendationer på området (Rekommendation om enhetlighet i landstingens och regionernas erbjudande av offentligt finansierad assisterad befruktning).

För att en assisterad befruktning ska få utföras krävs i dag att den kvinna som ska genomgå behandlingen är gift, registrerad partner eller sambo och att kvinnans make, maka, partner eller sambo har samtyckt till behandlingen. En insemination får göras med spermier antingen från kvinnans make eller sambo eller från en spermiegivare. Befruktning utanför kroppen får göras antingen med ett donerat ägg och makens eller sambons spermier eller med kvinnans eget ägg och donerade spermier.

Behandlingar får alltså utföras när kvinnan är gift, registrerad partner eller sambo men däremot inte när kvinnan är ensamstående.

Frågan om huruvida även ensamstående kvinnor ska få möjlighet till assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård har under en längre tid diskuterats i olika sammanhang. De senaste åren har frågan bl.a. varit föremål för flera riksdagsmotioner. Debatten i riksdagen utmynnade våren 2012 i ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt skulle återkomma till riksdagen med ett lagförslag som ger ensamstående kvinnor rätt till assisterad befruktning på samma sätt som par redan har enligt gällande rätt (bet. 2011/12:SoU26 och rskr. 2011/12:180).

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen att insemination och befruktning utanför kroppen inom svensk hälso- och sjukvård ska få utföras också när en kvinna är ensamstående, dvs. inte är gift, registrerad partner eller sambo. När det gäller villkoren för behandlingen föreslår regeringen att ensamstående kvinnor ska få tillgång till assisterad befruktning på samma villkor som i dag gäller för par. Det innebär bl.a. att en läkare ska pröva om det med hänsyn till kvinnans

medicinska, psykologiska och sociala förhållanden är lämpligt att en insemination eller befruktning utanför kroppen äger rum. Behandlingen får utföras endast om det kan antas att det blivande barnet kommer att växa upp under goda förhållanden. Om en insemination eller befruktning utanför kroppen vägras, får den ensamstående kvinnan begära att Socialstyrelsen prövar frågan.

Vid befruktning utanför kroppen ska kvinnans eget ägg användas. En givare av spermier till insemination ska vara myndig. Givaren ska lämna ett skriftligt samtycke till att spermier får användas för insemination. Samtycket får återkallas fram till dess att inseminationen utförts.

Vad gäller den rättsliga regleringen av föräldraskapet ska faderskap eller föräldraskap enligt gällande rätt fastställas i alla fall där det inte gäller en faderskapspresumtion (1 kap. 3 § föräldrabalken). Om barnet har kommit till genom samlag, ska den man som modern har haft samlag med fastställas som barnets far. Om barnet i stället har kommit till genom en assisterad befruktning, ska moderns make, maka, registrerade partner eller sambo fastställas som barnets far eller förälder (1 kap. 6, 8 och 9 §§). Socialnämnden har en långtgående skyldighet att försöka utreda faderskapet eller föräldraskapet och se till att det fastställs genom bekräftelse eller dom (2 kap. 1 och 8 a §§).

I propositionen föreslår regeringen att faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen inom svensk hälso- och sjukvård och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen. Det ska dock inte finnas något förbud mot att fastställa spermiegivaren som barnets far genom en faderskapsbekräftelse.

Faderskapspresumtionen gäller också vid assisterad befruktning, vilket innebär att om en kvinna är gift med en man vid barnets födsel kommer mannen att anses som barnets far. I propositionen gör regeringen bedömningen att det inte bör införas något undantag från faderskapspresumtionen för sådana fall där kvinnan gifter sig med en man mellan den assisterade befruktningen och barnets födsel.

Vidare föreslår regeringen att socialnämnden ska lägga ned en påbörjad faderskaps- eller föräldraskapsutredning om en ensamstående kvinna har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen inom svensk hälso- och sjukvård och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Detsamma ska gälla för en sådan utredning som påbörjats när en man är far till barnet till följd av faderskapspresumtionen.

Socialnämndens beslut att lägga ned eller inte påbörja en utredning ska kunna överklagas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2016.

Motionerna

I motion 2015/16:193 av Per Ramhorn och Carina Herrstedt (båda SD) yrkas att riksdagen ska avslå propositionen. Motionärerna anser att ett barn har rätt till två vårdnadshavare.

Även i motion 2015/16:258 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkas att riksdagen ska avslå propositionen (yrkande 1). Enligt motionärerna ska ett barn som utgångspunkt ha rätt till både sin mamma och sin pappa.

Utskottets ställningstagande

Regeringens proposition om assisterad befruktning för ensamstående kvinnor innehåller bl.a. förslag om den rättsliga regleringen av faderskapet. I propositionen föreslår regeringen att faderskap eller föräldraskap inte ska fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen inom svensk hälso- och sjukvård och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen. Det ska dock inte finnas något förbud mot att fastställa spermiegivaren som barnets far genom en faderskapsbekräftelse.

I likhet med regeringen konstaterar civilutskottet att syftet med den föreslagna regleringen om assisterad befruktning för ensamstående kvinnor är att ge dem möjligheten att bli förälder. Civilutskottet ställer sig därför bakom regeringens förslag om att utgångspunkten bör vara att en kvinna som genomgår en assisterad befruktning som ensamstående inom svensk hälso- och sjukvård blir barnets enda rättsliga förälder. Faderskap eller föräldraskap bör därför inte fastställas när en kvinna har genomgått en assisterad befruktning som ensamstående och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen. Om det brister i någon av dessa förutsättningar, t.ex. om det med hänsyn till samtliga omständigheter inte är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, bör dock faderskapet eller föräldraskapet fastställas. Civilutskottet ställer sig också bakom regeringens förslag om att det inte ska finnas något förbud mot att fastställa spermiegivaren som barnets far genom en faderskapsbekräftelse.

Civilutskottet gör samma bedömning som regeringen att det inte bör införas något undantag från faderskapspresumtionen för sådana fall där kvinnan gifter sig med en man mellan den assisterade befruktningen och barnets födsel.

Sammanfattningsvis anser således civilutskottet att socialutskottet bör tillstyrka regeringens lagförslag i fråga om den rättsliga regleringen av föräldraskapet och avstyrka motionerna 2015/16:193 av Per Ramhorn och Carina Herrstedt (båda SD) och 2015/16:258 yrkande 1 av Emma Henriksson m.fl. (KD).

Stockholm den 22 oktober 2015

På civilutskottets vägnar

Caroline Szyber

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Caroline Szyber (KD), Hillevi Larsson (S), Ewa Thalén Finné (M), Lars Eriksson (S), Roger Hedlund (SD), Carl-Oskar Bohlin (M), Ola Johansson (C), Emma Hult (MP), Leif Nysmed (S), Mikael Eskilander (SD), Robert Hannah (FP), Johanna Haraldsson (S), Shadiye Heydari (S), Mats Green (M), Maria Malmer Stenergard (M), Lotta Johnsson Fornarve (V) och Eva Lindh (S).

Avvikande mening

Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor (SD, KD)

Caroline Szyber (KD), Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD) anför:

Vi anser att riksdagen bör avslå regeringens förslag i propositionen. Enligt vår mening bör alltså socialutskottet med bifall till motionerna 2015/16:193 av Per Ramhorn och Carina Herrstedt (båda SD) och 2015/16:258 yrkande 1 av Emma Henriksson m.fl. (KD) avstyrka propositionen. I våra partiers särskilda yttranden utvecklar vi närmare skälen för detta.

Särskilda yttranden

1. Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor (SD)

Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilander (SD) anför:

Som framgår av den avvikande meningen anser vi att socialutskottet bör avstyrka propositionen. I detta särskilda yttrande redovisar vi närmare skälen för detta.

Vi anser att det finns flera anledningar till att ett nyskapat barn ska ha rätt till två vårdnadshavare. Ett av de viktigaste skälen är den ekonomiska och sociala tryggheten för barnet, en trygghet som i större utsträckning kan garanteras om det finns två vårdnadshavare som kan ta hand om barnet och barnets behov. I nästan alla andra sammanhang som frågan om barnet och dess vårdnadshavare diskuteras så betonas vikten av två vårdnadshavare. Ett exempel är i debatten om föräldraförsäkringen där de partier som är för s.k. pappamånader med eftertryck betonar båda föräldrarnas viktiga roll för barnet och dess uppväxt. Vi menar att regeringens lagförslag innebär att sjukvården bidrar till att det föds barn som saknar två vårdnadshavare redan från livets början.

Vi vill också starkt ifrågasätta om inte förslaget att ge ensamstående kvinnor möjlighet att via assisterad befruktning skaffa barn strider mot barnkonventionen.

I målkonflikten mellan att ge en ensam barnlös kvinna rätten att få ett barn och barnets behov av två vårdnadshavare, väljer vi att ställa oss på barnets sida.

2. Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V) anför:

Hittills har det bara varit kvinnor som lever i en parrelation som har haft möjlighet att få tillgång till assisterad befruktning. Vänsterpartiet har länge drivit på för att det ska ske en förändring som möjliggör att även ensamstående kvinnor ska få tillgång till assisterad befruktning. Jag välkomnar därför den aktuella propositionen och ställer mig bakom regeringens förslag.

Jag anser emellertid att regeringens förslag är långt ifrån tillräckliga.

I dag saknas en generell möjlighet att själv välja donator. Jag anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som innebär att ensamstående kvinnor får en uttrycklig rätt att välja en känd donator för assisterad befruktning. Jag anser också att det bör bli tillåtet att utföra assisterad befruktning på barnmorskemottagningar. Dessa frågor ligger dock inom socialutskottets beredningsområde och jag vill därför hänvisa till den beredning som kommer att äga rum där.

3. Assisterad befruktning för ensamstående kvinnor (KD)

Caroline Szyber (KD) anför:

Av den avvikande meningen framgår att jag anser att socialutskottet bör avstyra förslagen i propositionen. I detta särskilda yttrande redovisar jag skälen för mitt ställningstagande.

Barnet och dess behov av sina föräldrar är utgångspunkten för kristdemokratisk familjepolitik. Alla barn behöver och har i utgångsläget rätt till både sin mamma och sin pappa. Även om inte alla barn har kontakt med både sin mamma och sin pappa anser jag att staten inte ska medverka till familjebildningar där barn från början med automatik berövas rätten att växa upp med sin pappa. I det aktuella lagförslaget bortses från pappans betydelse för barnets utveckling. Pappors betydelse och roll för sina barn lyfts fram alltmer och barnets rätt till båda sina föräldrar har präglat de senaste årens lagstiftning, exempelvis reformeringen av vårdnadsreglerna. Beprövad erfarenhet visar också att frånvaron av en pappa under uppväxten ofta medför negativa effekter för barnen.

Även om man av någon outgrundlig anledning skulle bortse från argumentet att pappor är viktiga i barnens liv, är det svårt att bortse från att ett barn som tillskapas med bara en förälder är mer utsatt. Och det oavsett hur bra den ensamstående är i sitt föräldraskap. Barn som kommer till genom en assisterad befruktning för ensamstående kvinnor har endast en rättslig förälder och en försörjare. Dessa barn blir mer utsatta än barn med två föräldrar, inte minst ekonomiskt.

Att blunda för den extra sårbarhet det innebär att växa upp med en ensamstående förälder är att svika barnen. Vi har ett ansvar att stötta de barn som växer upp i en familj med en förälder. Det är också en fullvärdig familj som ska möta samma respekt och uppbackning som familjer med två närvarande föräldrar. Vi måste dock kunna skilja på att fullt ut acceptera och respektera de familjer som består av en ensamstående förälder med barn och att införa lagstiftning som syftar till att barn ska fräntas rätten till en förälder.

Jag sätter barnets bästa i främsta rummet. Assisterad befruktning för ensamstående strider mot de principer om barnets rätt till båda sina föräldrar som kommer till uttryck i barnkonventionen, i äktenskapslagstiftning, föräldrabalken och övrig lagstiftning.